До спеціалізованої вченої ради
Д 26.007.05
В Національній академії
внутрішніх справ

03035 м. Київ, пл. Солом'янська, 1

ВІДГУК

Офіційного опонента доцента кафедри цивільно- та кримінально-правових дисциплін Київського університету права НАН України,
кандидата юридичних наук Біленчука Петра Дмитровича на дисертацію Безкоровайного Богдана Вікторовича «Криміналістична ідентифікація за уявним образом під час пред'явлення для впізнання", подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

1. **Актуальність теми** дослідження зумовлена необхідністю здійснення новітніх кримінадістичних досліджень ідентифікації за уявним образом під час пред'явлення для впізнання. Актуальність теми дисертаційного дослідження Безкоровайного Б.В. характеризується тим, що теорія, методологія та праксеологія наукового забезпечення кримінального провадження в процесі судового пізнання, доказування і розслідування представляє собою надзвичайно складну як гносеологічну, правову, організаційну, так і процесуальну та криміналістичну діяльність багатьох суб'єктів досудового розслідування і судового провадження. Згідно закону основними суб'єктами кримінального провадження є суд, сторона обвинувачення і сторона захисту та інші учасники. Оскільки суд, сторона обвинувачення (прокурор, орган досудового розслідування, керівник органу досудового розслідування, слідчий органу досудового розслідування, оперативні підрозділи), сторона захисту (підозрюваний, обвинувачений, виправданий,

ВРСДЗ НАВС
Вх. № 5572 1
"10" 12 2018 р.
кількість аркушів:
осн. док. 17 додаток —

засуджений, законний представник підозрюваного, обвинуваченого, захисник), потерпілий і його представник (представник потерпілого, законний представник потерпілого), інші учасники кримінального провадження (заявник, цивільний позивач, цивільний відповідач, представник цивільного позивача, цивільного відповідача, законний представник цивільного позивача, свідок, перекладач, експерт, спеціаліст, секретар судового засідання, судовий розпорядник) виконують в процесі пізнання, доказування, розслідування різні ролі, відображають різні позиції то очевидно, що згідно чинного закону їх процесуальні, організаційні, слідчі, тактичні дії теж є різними і неодинаковими, оскільки передбачають конкретні цілі, вирішують окремі завдання, системно використовують науковий арсенал засобів пізнання, доказування, розслідування (ст. 30-83 КПК України) для досягнення означеної мети, яка чітко сформульована в ст. 3 Конституції України і ст. 2 КПК України.

Пізнання, доказування, розслідування у процесі кримінального провадження здійснюється з допомогою арсеналу засобів, методів, технологій, які є на озброєнні органів правосуддя.

Відомо, що методи, методологія науки (від грец. methodos – шлях пізнання, теорія, вчення і logos – слово, вчення) – це засоби, прийоми, інструменти пізнання.

З одного боку, засоби і методи – це результат пізнання, узагальнення відкритих законів, а з другого – це засіб подальшого пізнання, що ґрунтується на вже існуючих поняттях і законах.

Криміналістична наука в процесі пізнання, доказування, розслідування широко використовує засоби і методи інших наук (філософії, логіки, математики, кібернетики, фізики, хімії, біології, психології тощо), а також розробляє свої власні специфічні засоби і методи дослідження.

Зазвичай в науці виокремлюють три групи засобів і методів пізнання: 1) формальної логіки (від лат. forma – зовнішній вигляд); 2) діалектичної логіки (від грец. dialektike – мистецтво вести бесіду, полеміку); 3) математичної логіки.

Водночас в процесі кримінального провадження важливо обрати і використати саме той засіб чи метод, який би дав змогу найбільш ефективно (від лат. effectus – виконання, дія) дослідити певне явище, подію, ситуацію, процес.

Специфіка (від лат. specificus – особливий) криміналістичних досліджень полягає у тому, що в криміналістиці вивчаються закономірності підготовки, вчинення і приховування злочинів та засоби їх пізнання, доказування, розслідування.

Під засобом пізнання звичайно розуміють метод, спосіб, технологію досягнення мети. Засіб пізнання є основним робочим інструментом, структурним елементом пізнання предмета, що вивчається. Основні засоби і методи пізнання, які використовуються в криміналістичній науці можна структурувати наступним чином: наукова абстракція, системний аналіз, аналіз і синтез, поєднання кількісного та якісного аналізу, гіпотеза, математичні, кібернетичні і статистичні засоби і методи, логічний та історичний підхід, індукція та дедукція, порівняння, аналогія тощо.

Водночас слід зазначити, що: 1) теорія судового пізнання має: а) власну методологію (шлях дослідження, пізнання), яка являє собою складне утворення, що включає цілу систему теоретичних загальнофілософських, світоглядних принципів, логічних прийомів, конкретних засобів пізнання, цілісної системи філософських, загальнонаукових, конкретно-наукових (загальнологічних), спеціальних методів і способів дослідження загальних і окремих закономірностей виникнення, розвитку і функціонування подій, явищ, процесів у сфері судочинства; б) структура теорії судового пізнання включає такі елементи: ґенеза судового пізнання; загальнотеоретичні засади судового пізнання; методологія судового пізнання; засоби пізнання, доказування, розслідування у сфері кримінального судочинства; в) окремими вченнями теорії судового пізнання є: теорія запобігання проступків, правопорушень, злочинності; теорія оперативно-розшукового пізнання; теорія суддівського адміністрування; теорія управління у сфері судочинства; теорія організації і системології сфери судочинства; теорія інформаційно-аналітичного забезпечення сфери судочинства; теорія доказування; теорія наукового забезпечення

сфери судочинства; теорія автоматизації, комп'ютеризації, інформатизації сфери судочинства; 2) багаторівнева концепція засобів наукового пізнання, доказування, розслідування у сфері кримінального судочинства включає в себе систему: загальнофілософських методів, загальнонаукових методів, конкретно-наукових методів та спеціальних методів; 3) загальнофілософські методи пізнання – це діалектичний і метафізичний методи; 4) загальнонаукові методи пізнання: а) методи емпіричного дослідження – це спостереження (опис, вимірювання), порівняння та експеримент; б) методи теоретичного дослідження – формалізація, ідеалізація, індукція, дедукція, аналіз, синтез тощо; 5) конкретно-наукові методи пізнання: а) історичний; б) порівняльний; в) соціологічний; г) формально-догматичний, д) логічний; є) системно-структурний; ж) функціональний; з) статистичний; к) метод правового моделювання; 6) спеціальні методи пізнання, це перш за все до них відносяться техніко-криміналістичні методи, які системно сформульовані в таких галузях сучасної криміналістичної техніки – судова фотографія, кінозйомка, голографія, відеозапис (криміналістична фотографія, криміналістична кінозйомка, криміналістична голографія, криміналістична відеозйомка), криміналістичне слідознавство (трасологія, дерматогліфіка), судова балістика, криміналістичне зброєзнавство, криміналістичне вогнестрільне зброєзнавство, криміналістичне ріжуче і колюче зброєзнавство, криміналістичне вибухознавство, криміналістичне документознавство, криміналістичне почеркознавство, криміналістичне авторознавство, криміналістична габітологія (криміналістичне ототожнення людини за зовнішніми ознаками), криміналістична акустика (вокалографія, фоноскопія), криміналістична одорологія, криміналістична кібернетика, криміналістична інформатика (державні автоматизовані інформаційні системи, банки даних, картотеки, колекції-реєстрації даних), криміналістична аналітика та системологія, а також структурно-криміналістичні методи криміналістичної стратегії, тактики, мистецтва проведення окремих процесуальних, слідчих і судових дій (висування версій, планування досудового розслідування і судового провадження, проведення організаційних, слідчих і судових дій та оперативно-розшукових заходів, управління та організації, розгляду справ у судах і т.і.) в процесі кримінального провадження.

Спеціальними методами теорії судового пізнання є також методи судової соціології, судової компаративістики, судової психології, судової медицини, судової психіатрії, судової антропології, судової статистики, судової кібернетики, судової інформатики, судової експертології, судового адміністрування (організації і управління у сфері судочинства) тощо; 7) до загальнофілософських світоглядних принципів гносеології права, теорії судового пізнання, кримінально-процесуального права, криміналістики, судової експертології, теорії оперативно-розшукового пізнання, на наш погляд, відносяться такі: зумовленість; самодостатність; світоглядність; наукова обґрунтованість; антиентропійність; ефективність; інтегративність; всеосяжність.

На підставі викладеного можна стверджувати, що сьогодні особливо гостро постає питання криміналістичної ідентифікації за уявним образом під час предявлення для впізнання. Це можна пояснити тим, що завдання органів досудового розслідування в боротьбі зі злочинністю сьогодні стають усе більш складними, оскільки інтереси суспільства вимагають підвищення ефективності результатів їх діяльності з викриття, розслідування та запобігання кримінальним правопорушенням. Запорукою підвищення ефективності процесу розслідування є активне запровадження в практичну діяльність правоохоронних органів новітніх досягнень криміналістичної науки.

Відомо, що належна організація та проведення слідчих (розшукових) дій – основного засобу збирання доказової інформації – можлива лише за умови правильного розуміння слідчим сутності відповідної слідчої (розшукової) дії, її мети, значення для процесу доказування загалом та роллю самого суб'єкта розслідування в механізмі слідчої (розшукової) дії зокрема. Особливе місце в системі існуючих слідчих (розшукових) дій посідає пред'явлення для впізнання, що пояснюється як складним механізмом формування психофізіологічних відображень у пам'яті людини, так і складністю методу криміналістичної ідентифікації, за допомогою якого інформація, залишена в пам'яті людини, набуває смислового доказового значення.

Слід зазначити, що пред'явлення для впізнання розповсюджено в діяльності правоохоронних органів з розслідування кримінальних правопорушень. Здатність людини ототожнювати матеріальні об'єкти шляхом зіставлення їх ознак з тими, що збереглися в її пам'яті, перевірена не лише психологічними експериментами, а й підтверджена слідчою практикою. Зокрема, за результатами анкетування слідчих Національної поліції України, 85 % респондентів підтвердили важливість цієї слідчої (розшукової) дії.

Водночас аналіз статистичних даних слідчої і судової практики свідчить, що за останні роки спостерігається невідповідна оцінка суб'єктом розслідування доказового значення результатів певних слідчих (розшукових) дій, зокрема пред'явлення для впізнання, що разом з наявними прогалинами у процесуальному законі стримує результативність і об'єктивність розслідування. Так, за даними Генеральної прокуратури України, у 2014 р. до ЄРДР внесено відомості щодо 61,1 тис., кримінальних правопорушень, досудове розслідування у яких здійснюється органами Національної поліції України, 2015 р. – 53,3 тис., у 2016 р. – 45,6 тис., у 2017 р. – 22,1 тис. Проте кількість кримінальних правопорушень, рішення за якими не прийнято, становить: у 2014 р. – 1,8 тис., у 2015 р. – 2,3 тис., у 2016 р. – 3,2 тис., у 2017 р. – 3,8 тис., а за шість місяців 2018 р. – 6,5 тис. .

Під час анкетування здійсненим Безкоровайним Б.В. слідчі різних регіонів України зазначили, що здебільшого для впізнання пред'являються: особи (52 %), трупи (21 %) і предмети (27 %). Незважаючи на розповсюдженість пред'явлення для впізнання в процесі доказування, більшість респондентів констатували існування організаційно-тактичних проблем як щодо технологій проведення цієї слідчої (розшукової) дії, так і щодо сутності оцінки її результатів. Зазначені проблеми, на думку респондентів, пояснюються передусім особливостями виникнення, існування та відтворення уявного образу, який зберігається в пам'яті особи, що впливає на процес та результати криміналістичної ідентифікації як методу доказування.

Окреслені вище обставини визначають актуальність, новизну і практичну значимість даної проблематики.

2. **Дисертаційне дослідження відповідає вимогам** Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015, Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 25 серпня 2015 р. № 501/2015 та Плану заходів щодо її реалізації, схваленого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2015 р. № 1393-р. Тему дисертаційного дослідження затверджено на засіданні Вченої ради Національної академії прокуратури України 31 березня 2015 р. (протокол № 3) та уточнено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ 30 травня 2018 року (протокол № 9) і схвалено Координаційним бюро Національної академії правових наук України (№ 1080, 2015 р.).

3. **Мета і задачі дослідження.** *Метою* роботи є розроблення теоретичних положень та практичних рекомендацій щодо криміналістичної ідентифікації за уявним образом під час пред'явлення для впізнання.

Для досягнення зазначеної мети необхідно було вирішити такі *задачі*:

– з'ясувати генезис становлення криміналістичної ідентифікації, сучасний стан та перспективи розвитку;

– систематизувати завдання криміналістичної ідентифікації під час досудового розслідування;

– окреслити види, суб'єкти та об'єкти криміналістичної ідентифікації;

– встановити місце криміналістичної ідентифікації за уявним образом серед інших видів криміналістичної ідентифікації;

– деталізувати структуру ідентифікаційного процесу за уявним образом;

– визначити значення ідентифікації за уявним образом для процесу пізнання і доказування;

– розкрити поняття, види та принципи пред'явлення для впізнання;

– охарактеризувати тактичне забезпечення пред'явлення для впізнання;

– виокремити суб'єкта розслідування як елемент ідентифікаційного процесу за уявним образом під час пред'явлення для впізнання.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають, існують, розвиваються та припиняються між учасниками ідентифікаційного процесу у зв'язку з пред'явленням для впізнання.

Предмет дослідження – криміналістична ідентифікація за уявним образом під час пред'явлення для впізнання.

4. **Методи дослідження**. У дослідженні застосовано як загальнонаукові методи (спостереження, опис, порівняння, класифікація) для визначення правових категорій, що характеризують криміналістичну ідентифікацію (розділи 1–3), так і спеціальні методи, зокрема: історико-правовий дозволив дослідити становлення криміналістичної ідентифікації (підрозділ 1.1); системний аналіз, а також системно-структурний і формально-логічний надали можливість з'ясувати правову природу криміналістичної ідентифікації за уявним образом (підрозділ 1.2); завдяки порівняльно-правовому проаналізовано погляди вчених щодо окремих ознак та аспектів ідентифікації за уявним образом під час пред'явлення для впізнання, а також норми чинного кримінального процесуального законодавства України і законодавства інших держав (Англії, Грузії, Італії, Латвійської Республіки, Німеччини, Республіки Білорусь, Республіки Казахстан, Республіки Молдова, Киргизької Республіки, США, Франції та ін.) у межах предмета дослідження (розділи 1–3); формально-юридичний дав змогу дослідити норми КПК України, інших законів України, з'ясувати зміст та значення вживаних понять і термінів, обґрунтувати висновки і пропозиції щодо їх зміни та доповнення (підрозділи 3.2, 3.3); структурно-функціональний використано для аналізу тактичного та процесуального порядку пред'явлення для впізнання (підрозділи 3.1, 3.2); соціологічний надав можливість вивчити погляди слідчих, прокурорів та адвокатів з питань, що досліджувалися, а статистичний – узагальнити результати вивчення матеріалів кримінальних проваджень та анкетування; за допомогою моделювання і прогнозування сформульовано конкретні пропозиції щодо вдосконалення чинного КПК України (підрозділи 3.1–3.3).

5. **Вивченню проблем проведення слідчих (розшукових) дій** і, зокрема, пред'явлення для впізнання, присвятили свої наукові праці: І. В. Басиста, В. П. Бахін, Н. Г. Бритвич, В. І. Василинчук, В. І. Галаган, М. М. Гапанович, А. Я. Гінзбург, М. О. Головецький, Ю. М. Грошевий, В. Е. Єминов, А. М. Зінін, А. В. Іщенко, І. П. Козаченко, В. А. Колесник В. І. Комісаров, В. О. Коновалова, Ю. Г. Корухов, Г. І. Кочаров, В. В. Крилов, В. С. Кузьмічов, О. П. Кучинська, В. К. Лисиченко, В. Г. Лукашевич, Є. Д. Лук'янчиков, А. Ф. Маєвський, О. М. Моісеєв, В. М. Петренко, М. А. Погорецький, З. Г. Самошина, М. Я. Сегай, В. А. Снєтков, В. Т. Томін, Л. Д. Удалова, П. П. Цвєтков, П. В. Цимбал, В. В. Ціркаль, Ю. М. Чорноус, В. Ю. Шепітько, М. Є. Шумило та ін. Дослідження зазначених авторів щодо теорії та практики криміналістичної ідентифікації набули важливого теоретичного та практичного значення. Сформульовані вченими ідеї отримали відображення в законодавстві та позитивно сприйняті правозастосовною практикою. Проте проблеми реалізації криміналістичної ідентифікації за уявними образами в процесі доказування не були належним чином досліджені в сучасній правовій науці ні на рівні фундаментальних, ні на рівні оглядових наукових праць.

6. **Емпіричну базу дослідження** становлять аналітичні та статистичні дані МВС України, Національної поліції України, Генеральної прокуратури України, Державної судової адміністрації України; зведені результати вивчення 270 кримінальних проваджень за шість років (2013–2018 рр.), у яких наявні протоколи пред'явлення для впізнання, у Вінницькій, Волинській, Дніпропетровській, Київській, Одеській, Харківській, Хмельницькій, Черкаській областях та м. Києві; результати анкетування 120 слідчих Національної поліції України; державна та відомча статистична звітність різних періодів, слідча, прокурорська та адвокатська практика (з урахуванням досвіду роботи автора в органах прокуратури).

7. **Наукова новизна одержаних результатів** полягає в тому, що за характером і змістом розглянутих питань дисертація є одним із перших в Україні монографічних досліджень сутності криміналістичної ідентифікації за уявним образом під час пред'явлення для впізнання. У роботі сформульовано низку нових

оригінальних положень і висновків, що мають важливе наукове значення як для теорії криміналістики, кримінального процесу так і юридичної практики. Зокрема:

вперше:

– надано структуру ідентифікаційного процесу за уявним образом, яку становлять: психофізіологічний механізм впізнання; криміналістичний (тактичний) механізм впізнання; природа об'єкта сприйняття; цілісність процесу криміналістичної ідентифікації; особистість суб'єкта впізнання; характер формування мисленнєвого образу; результати впізнання; дії суб'єкта розслідування щодо процесуального оформлення результатів;

– здійснено систематизацію принципів і методів проведення впізнання за уявним образом, що спрямовано на підвищення ефективності ідентифікації за уявними образами під час проведення впізнання, які поділено на три групи: зобов'язальні, заборонні, дозвільні;

– доведено можливість використання різного роду засобів для проведення пред'явлення для впізнання за такими прикметами зовнішності людини, як ознаки запаху, дотику, смаку, мови, жестів, міміки, артикуляція, на основі чого запропоновано доповнити ч. 9 ст. 228 КПК України та ч. 1 ст. 230 КПК України щодо впізнання трупів осіб, тварин та інших біологічних об'єктів, які мають ідентифікаційні ознаки;

удосконалено:

– поняття криміналістичної ідентифікації за уявним образом, що за своєю сутністю є процесом, у якому беруть участь різні суб'єкти (суб'єкти доказування та суб'єкти впізнання); який за формою вираження є процесуальною ідентифікаційною дією, що здійснюється у сфері процесуальної діяльності з метою отримання судового доказу про тотожність шляхом використання пізнавальних можливостей суб'єкта впізнання, що є джерелом відомостей про факти;

– класифікацію завдань і засобів криміналістичної ідентифікації: 1) за ступенем загальності: загальні та окремі (пошукові; констатуючі; аналітичні, оціночні); 2) за обов'язковістю вирішення завдання криміналістичної ідентифікації: процесуальні й тактичні;

– види криміналістичної ідентифікації шляхом встановлення додаткових критеріїв, які визначають особливий порядок та специфіку ідентифікаційного процесу, у тому числі й процесуальний порядок її здійснення: 1) за станом особи як об'єкта пізнання: ідентифікація живої людини; ідентифікація живої ненародженої людини; ідентифікація неживої (померлої) людини; 2) за обсягом дій з ідентифікації: локалізована (у конкретній місцевості з розумінням місцезнаходження об'єкта пізнання); нелокалізована (зондування Землі); 3) за об'єктом пізнання: живої істоти; предмета; явища; процесу; місцевості; 4) за природою сукупності ідентифікаційних ознак: за матеріально зафіксованими (об'єктивними) ознаками; за суб'єктивними ознаками (за уявними образами);

дістало подальший розвиток:

– наукові положення, що характеризують стан дослідження проблем криміналістичної ідентифікації за уявним образом під час проведення впізнання, на підставі яких визначено актуальні на сучасному етапі питання для першочергового опрацювання;

– значення місця ідентифікації за уявним образом серед інших видів криміналістичної ідентифікації, що зумовлено різноманітністю її об'єктів, суб'єктів, які проводять ці дослідження, процесів, сутність яких полягає у встановленні тотожності та відображає різні складові логіки пізнання, метою якого є ототожнення;

– погляди щодо значення криміналістичної ідентифікації в механізмі доказування, зокрема такого її різновиду, як ідентифікація за уявними образами, що дає змогу правильно використовувати розроблені методи для реалізації завдань кримінального судочинства;

– поняття пред'явлення для впізнання, під яким слід розуміти слідчу (розшукову) дію, за якої особі, що впізнає, у встановленому законом порядку, надається можливість встановлення тотожності (схожості, відмінності) раніше сприйнятого нею за обставин, що мають значення для кримінального провадження, шляхом порівняння ознак і властивостей пред'явленого для впізнання об'єкта з його уявним (мислиннєвим, ідеальним) образом, що зберігся в пам'яті особи, яка впізнає;

– рекомендації щодо тактичного забезпечення пред'явлення для впізнання шляхом застосування психологічного впливу під час пред'явлення для впізнання як процесуальної форми ідентифікації за уявними образами;

– рекомендації щодо доцільності прийняття слідчого рішення про проведення пред'явлення для впізнання, засновані на можливих ризиках результатів криміналістичної ідентифікації за уявним образом, а також тактичні прийоми, спрямовані на підвищення ефективності його проведення.

8. **Особистий внесок здобувача**. Дисертація є комплексним самостійним дослідженням і являє собою особистий пошук дисертанта. За темою дицертації автором опубліковано 12 праць, серед яких 5 наукових статей – у збірниках, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна стаття – у міжнародному науковому виданні, а також у шести тезах, опублікованих у збірниках доповідей на конференціях.

9. **Практичне значення одержаних результатів** полягає в тому, що сформульовані й аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки й пропозиції впроваджені та використовуються у:

а) *законотворчій діяльності* – під час внесення змін і доповнень до КПК України з питань пред'явлення для впізнання (акт впровадження Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності від 15 листопада 2018 р. № 1-36-18);

б) *правозастосовній діяльності* органів досудового розслідування – у процесі розроблення й удосконалення відомчих нормативно-правових актів та методичних рекомендацій щодо проведення окремих слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні (акт впровадження Головного слідчого управління Національної поліції України від 11 червня 2018 р.);

в) *освітньому процесі* – під час підготовки лекцій, методичних рекомендацій, тестових завдань і дидактичних матеріалів з навчальних дисциплін «Криміналістика», «Кримінальний процес», «Методика розслідування окремих видів злочинів», «Розслідування окремих видів злочинів», «Особливості розслідування окремих видів злочинів», а також у процесі підготовки лекцій і

проведення занять за відповідними темами (акти впроваджень Галицького коледжу імені В'ячеслава Чорновола від 5 вересня 2016 р., Львівського торговельно-економічного університету від 9 вересня 2016 р., Національної академії внутрішніх справ від 12 червня 2018 р.).

Результати дослідження, які здійсненні автором, доповідались і обговорювалися на конференціях в різних регіонах України, зокрема, в Дніпрі (1), Запоріжжі (2), Києві (3), Львові (1), Харкові (2), Херсоні (1), Хмельницькому (1). Крім того автор доповідав результати своїх досліджень в Республіці Молдова.

10. **Апробація результатів дисертації.** Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації, оприлюднено на міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема: «Актуальні питання публічного та приватного права в контексті реформування законодавства» (м. Хмельницький, 15 квітня 2016 р.); «Міжнародні та національні правові виміри забезпечення стабільності» (м. Львів, 16 квітня 2016 р.); «Права людини та проблеми організації і функціонування публічної адміністрації в умовах становлення громадянського суспільства в Україні» (м. Запоріжжя, 22 квітня 2016 р.); «Тіньова економіка: світові тенденції та українські реалії» (м. Київ, 23 червня 2017 р.); «Актуальні питання кримінального процесу, криміналістики та судової експертизи» (м. Київ, 4 листопада 2017 р.); «Проблеми вдосконалення правового забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина» (м. Запоріжжя, 23 червня 2018 р.).

11. **Публікації.** Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації, відображено у 12 наукових публікаціях, серед яких п'ять статей – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна стаття – у зарубіжному юридичному виданні (Республіка Молдова) та шість тез – у збірниках науково-практичних конференцій.

12. **Структура та обсяг дисертації.** Робота складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (213 найменування на 19 сторінках) та п'яти додатків на 16 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 210 сторінок, з них основний текст – 175 сторінок.

Архітоектоніка дисертаційного дослідження відповідає встановленим вимогам.

У вступі обґрунтовано вибір теми дисертації; зазначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, задачі, об'єкт, предмет, методи дослідження; розкрито наукову новизну, практичне значення отриманих результатів, надано відомості щодо шляхів і форм їх упровадження; наведено характеристику апробацій і публікацій дисертанта, у яких відображено основні положення роботи.

Розділ 1 «Загальнотеоретичні положення криміналістичної ідентифікації», що складається з трьох підрозділів, в якому досліджено криміналістичну ідентифікацію як окреме вчення: сучасний стан та перспективи розвитку на основі дослідження різноманітних наукових шкіл зроблено висновок, що початком формування теорії криміналістичної ідентифікації у вітчизняній криміналістиці стала опублікована С. М. Потаповим у першому номері журналу «Радянська держава і право» за 1940 рік стаття «Принципи криміналістичної ідентифікації», положення якої згодом розвинені автором у брошурі «Вступ до криміналістики». Наступником С. М. Потапова, який досліджував криміналістичну ідентифікацію, вважається Р. С. Бєлкін, на думку якого, С. М. Потапов звів методологію науки криміналістики до методу ідентифікації. Автор підтримує позицію Р. С. Бєлкіна і вважає, що методологію науки не можна замикати на одному окремому методі, яким є ідентифікація. Завданням методології є дослідження й аналіз системи методів і засобів, за допомогою яких пізнають об'єктивну реальність, що є предметом наукового пізнання, як на теоретичному, так і на емпіричному рівні.

Відомо, що починаючи з 50-х років XX ст., учені все більше приділяли увагу проблемам криміналістичної ідентифікації як ефективному засобу збирання та перевірки доказової інформації у кримінальному провадженні.

Найактивнішим періодом розвитку теорії і практики криміналістичної ідентифікації були 60–80-ті роки XX ст. Означений період характеризується значною інтенсифікацією наукових досліджень. Унаслідок цих процесів теоретична думка втілилася в основні наукові конструкції, що є базисом теорії криміналістичної

ідентифікації. Ці конструкції зумовили формування практичних моделей вирішення в слідчій і судово-експертній практиці значного комплексу ідентифікаційних завдань. У зазначений період М. В. Терзієв, М.В. Салтевський та М. Я. Сегай здійснювали активне дослідження криміналістичної ідентифікації, та групофікації.

Сучасний етап розвитку теорії криміналістичної ідентифікації, з початку 70-х років XX ст. і до сьогодні, характеризується осмисленням місця та функцій криміналістичної ідентифікації в системі судочинства, уточненням її структури як наукової категорії та прикладної діяльності. Перспективним, з погляду розвитку науково-технічного прогресу, вбачається подальше запровадження в процес криміналістичної ідентифікації наукових грід- технологій, що надаватимуть змогу здійснювати відповідні ідентифікаційні дії за менший час, у будь-якому місці, мінімізуючи «людський фактор» для недопущення неточностей у результатах відповідних дій.

Розділ 2 «Ідентифікація за уявним образом в системі судової ідентифікації» складається з трьох підрозділів: *«Місце ідентифікації за уявним образом серед інших видів криміналістичної ідентифікації», «Структура ідентифікаційного процесу при ідентифікації за уявним образом», «Значення ідентифікації за уявним образом для процесу доказування»*

Розділ 3 «Загальна характеристика ідентифікаційного процесу при пред'явленні для впізнання» складається з трьох підрозділів: *«Поняття, види та принципи пред'явлення для впізнання», «Тактичне забезпечення пред'явлення для впізнання», «Суб'єкт розслідування як складова ідентифікаційного процесу за уявним образом при пред'явленні для впізнання».*

У висновках сформульовано основні положення дисертацйної роботи, які відображають результат проведеного дослідження та мають фундаментальне теоретичне і практичне значення у криміналістичній ідентифікації за уявним образом під час пред'явлення для впізнання.

На основі проведеної криміналістичної ідентифікації за уявним образом під час пред'явлення для впізнання, автором запропоновано конкретні пропозиції і рекомендації.

Водночас, поряд з позитивними аспектами, текст дисертації дозволяє встановити деякі дискусійні положення, висловити ряд пропозицій, роздумів, міркувань і рекомендацій, які потребують конкретизації, аргументації чи ж більш детальної розгорнутої дискусії.

1. Вважаємо, що редакція підрозділу 3.1. *«Поняття, види та принципи пред'явлення для впізнання»* сформульована достатньо професійно грамотно, науково обґрунтовано та відповідає сутності змісту розглянутого підрозділу.

Водночас, на наш погляд, з методичних міркувань редакція підрозділу 3.1. можлива і в дещо іншій редакції, зокрема: ««*Поняття, види, принципи та засоби пред'явлення для впізнання*»». Цікаво якою є позиція автора щодо постановки таких пріоритетних і водночас проблематичних і достатньо дискусійних роздумів та міркувань.

2. Вважаємо, що результатом дослідження здійсненого Безкоровайним Б.В. є те, що ним вперше надано структуру ідентифікаційного процесу за уявним образом, яку становлять: прихофізіологічний механізм впізнання, а також тактичний механізм криміналістичної ідентифікації за уявним образом під час предявлення для впізнання. Такий підхід, який здійснений автором значно розширює пізнавальні можливості слідчого під час пред'явлення для впізнання (с.4.).

3. Автором не вказано на с.4., що ним доведена можливість використання різного роду засобів, методів і технологій для проведення предявлення для впізнання за такими прикметами зовнішності людини, як ознаки запаху, дотику, смаку, мови, жестів, міміки, артикуляціїї тощо. Але в зазначеній меті і назві підрозділу 3.1. засоби, методи і технології не вказані.

4. Чи вважає автор, що доцільно доповнити нові критерії, за якими має бути класифіковано криміналістичну ідентифікацію, зокрема: 1) за галуззю судової медицини, судової психології, судової психіатрії; 2) за галуззю біоніки, нейробіоніки і нейрокібернетики?

5. Цікаво якою є позиція автора щодо психофізіологічних особливотей здійснення ідентифікації за уявним образом в типових і екстремальних ситуаціях

професійної діяльності (зокрема, під впливом різного роду факторів – гіпнозу, наркотичного стану, соціально-комунікаційної інженерії тощо).

Оскільки висловлені нами погляди, роздуми і зауваження носять тільки рекомендаційний та дискусійний характер, то відповідно вони суттєво не впливають на загальну високу позитивну оцінку виконаної дисертаційної роботи, яка є актуальним, цілісним, консолідованим, завершеним, теоретично і практично значимим самостійним монографічним науковим дослідженням, в ході якого, автором отримані якісно нові, системні, науково обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують конкретне пізнавальне завдання у галузі правової науки взагалі і кримінального процесу, судової експертизи та криміналістики зокрема.

Викладене вище дозволяє зробити висновок, що у дисертаційному дослідженні автором пропонується нове вирішення наукової проблеми. Основні результати дисертаційного дослідження відображено у дев'яти системних висновках.

Таким чином, на підставі викладеного слід зазначати, що основні положення дисертації, які виносяться на захист, характеризуються актуальністю, новизною, теоретичною та практичною цінністю одержаних результатів.

Дисертаційне дослідження в цьому відрізняється аргументованістю та достатньою обґрунтованістю висновків. Висновки та пропозиції науково обгрунтовані і підтверджені даними експертної, слідчої і судової практики.

Положення автореферату повністю відображають сутність дисертаційного дослідження.

Разом з тим, викладене вище дозволяє зробити висновок про те, що дисертаційне дослідження Безкоровайного Б.В. „Криміналістична ідентифікація за уявним образом під час пред'явлення для впізнання" є завершеною кваліфікаційною роботою, яка відповідає шифру наукової спеціальності 12.00.09, та п.п. 9, 11, 12 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року №567 (з відповідними змінами від 27 липня 2016 року №567), а її автор заслуговує присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно розшукова діяльність.

Офіційний опонент
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри цивільно-
та кримінально-правових
дисциплін Київського
університету права НАН України **П. Д. Біленчук**

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ПРАВА
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ
Ідентифікаційний код 23745102
Підпис
ЗАВІРЯЮ
ЗК